

CUPRINS

CUVÂNT-ÎNAINTE	5
ABREVIERI	7

TITLUL I

ASPECTE GENERALE

CAPITOLUL I. NOȚIUNI INTRODUCTIVE	21
Secțiunea I. Dreptul penal ca ramură de drept	21
§ 1. Noțiunea dreptului penal	21
§ 2. Obiectul dreptului penal	25
§ 3. Necesitatea dreptului penal	26
§ 4. Relațiile de apărare socială din perspectivă istorică	27
§ 5. Caracterele dreptului penal	28
§ 6. Scopul dreptului penal	31
§ 7. Politica penală	31
§ 8. Sarcinile dreptului penal	32
§ 9. Legăturile dreptului penal cu celelalte ramuri de drept	32
Secțiunea a II-a. Știința dreptului penal	34
§ 1. Știința dreptului penal – ramură a științelor juridice	34
§ 2. Științele penale (criminale)	35
Secțiunea a III-a. Principalele școli și curente de politică penală	37
§ 1. Apariția școlilor de politică penală	37
§ 2. Doctrina clasică	38
§ 3. Doctrina pozitivistă	39
§ 4. Sisteme eclecticice	40
§ 5. Doctrinile apărării sociale	42
§ 6. Sisteme contemporane	44
Secțiunea a IV-a. Evoluția dreptului penal român modern	45
§ 1. Codul penal de la 1865	45
§ 2. Codul penal de la 1937 (Codul penal Carol al II-lea)	46

§ 3. Evoluția dreptului penal român (1938-1969).....	47
§ 4. Codul penal de la 1969	47
§ 5. Codul penal din 2009	48
Secțiunea a V-a. Principiile fundamentale ale dreptului penal	50
§ 1. Noțiune	50
§ 2. Cadrul principiilor fundamentale ale dreptului penal	50
Secțiunea a VI-a. Izvoarele dreptului penal	55
§ 1. Noțiunea și cadrul izvoarelor dreptului penal	55
§ 2. Izvoarele dreptului penal în special	57
Secțiunea a VII-a. Raporturile juridice penale	63
§ 1. Noțiune și caracterizare	63
§ 2. Structura raporturilor juridice penale.....	65
§ 3. Faptele juridice penale	68
CAPITOLUL II. LEGEA PENALĂ	69
Secțiunea I. Noțiune, structură, interpretare	69
§ 1. Noțiune și categorii de legi penale.....	69
§ 2. Criterii de clasificare a legilor penale	69
§ 3. Normele de drept penal.....	70
§ 4. Interpretarea legii penale	74
Secțiunea a II-a. Aplicarea legii penale în timp	76
§ 1. Considerații generale privind aplicarea legii penale	76
§ 2. Principiile de aplicare a legii penale în timp	77
§ 3. Activitatea legii penale	78
§ 4. Aplicarea legii penale de dezincriminare.....	81
§ 5. Aplicarea legii penale în situații tranzitorii.....	84
§ 6. Aplicarea legii penale mai favorabile până la judecarea definitivă a cauzei.....	85
§ 7. Aplicarea legii penale mai favorabile după judecarea definitivă a cauzei	93
§ 8. Principiul ultraactivității legii penale temporare.....	103
Secțiunea a III-a. Aplicarea legii penale în spațiu	104
§ 1. Principiile de aplicare a legii penale în spațiu.....	104
§ 2. Aplicarea legii penale în raport cu faptele săvârșite pe teritoriul țării	105
§ 3. Aplicarea legii penale române infracțiunilor săvârșite în afara teritoriului țării	111
§ 4. Cooperarea internațională în lupta contra criminalității.....	120
§ 5. Extrădarea	123

TITLUL II

INFRAȚIUNEA ȘI SANȚIUNILE DE DREPT PENAL

CAPITOLUL I. NOȚIUNEA ȘI TRĂSĂTURILE ESENȚIALE ALE INFRAȚIUNII	134
Secțiunea I. Noțiunea de „infrațune”	134
§ 1. Preliminarii	134
§ 2. Definiția generală a infrațunii	135
Secțiunea a II-a. Trăsăturile esențiale ale infrațunii	137
§ 1. Prevederea în lege, ca trăsătură esențială a infrațunii	138
§ 2. Fapta săvârșită cu vinovăție	138
§ 3. Fapta să fie nejustificată	145
§ 4. Fapta să fie imputabilă persoanei care a săvârșit-o	146
CAPITOLUL II. CONȚINUTUL INFRAȚIUNII	147
Secțiunea I. Aspecte generale	147
§ 1. Noțiuni	147
§ 2. Structura conținutului infrațunii	148
Secțiunea a II-a. Factorii infrațunii	150
§ 1. Obiectul infrațunii.....	150
§ 2. Subiecții infrațunii	152
§ 3. Locul și timpul săvârșirii infrațunii.....	163
Secțiunea a III-a. Conținutul constitutiv al infrațunii	164
§ 1. Noțiuni	164
§ 2. Latura obiectivă	165
§ 3. Latura subiectivă.....	173
CAPITOLUL III. ÎNLĂTURAREA CARACTERULUI PENAL AL FAPTEI	177
Secțiunea I. Aspecte generale	177
§ 1. Preliminarii despre înlăturarea caracterului penal al faptei.....	177
§ 2. Cadrul cauzelor care înlătură caracterul penal al faptei	178
Secțiunea a II-a. Cauzele justificative	180
Subsecțiunea I. Legitima apărare.....	180
§ 1. Noțiune și caracterizare	180
§ 2. Condițiile și efectele legitimei apărări	181

Subsecțiunea a II-a. Starea de necesitate	188
Subsecțiunea a III-a. Exercițarea unui drept sau îndeplinirea unei obligații.....	192
Subsecțiunea a IV-a. Consimțământul persoanei vătămate	194
Secțiunea a III-a. Cauzele de neimputabilitate	196
Subsecțiunea I. Constrângerea fizică și constrângerea morală	196
§ 1. Constrângerea fizică	196
§ 2. Constrângerea morală	198
Subsecțiunea a II-a. Excesul neimputabil	199
§ 1. Excesul neimputabil în cazul depășirii limitelor legitimei apărări.....	199
§ 2. Excesul neimputabil în cazul depășirii limitelor stării de necesitate	201
Subsecțiunea a III-a. Minoritatea făptuitorului	202
Subsecțiunea a IV-a. Iresponsabilitatea	204
Subsecțiunea a V-a. Intoxicația	206
Subsecțiunea a VI-a. Eroarea.....	209
Subsecțiunea a VII-a. Cazul fortuit.....	216
Secțiunea a IV-a. Lipsa prevederii în legea penală.....	218
§ 1. Noțiune și cadru.....	218
§ 2. Efecte juridice.....	220
CAPITOLUL IV. ASPECTE GENERALE PRIVIND SANCTIUNILE DE	
 DREPT PENAL	221
Secțiunea I. Preliminarii privind sancțiunile de drept penal	221
§ 1. Noțiunea și caracterele sancțiunilor de drept penal.....	221
§ 2. Felurile sancțiunilor de drept penal.....	222
Secțiunea a II-a. Sanctiunile de drept penal în legislația penală română actuală.....	224
§ 1. Principiile sancțiunilor de drept penal	224
§ 2. Cadrul sancțiunilor de drept penal în Codul penal român.....	227
CAPITOLUL V. PEDEPSELE	228
Secțiunea I. Aspecte generale.....	228
§ 1. Noțiunea și caracterizarea pedepsei.....	228
§ 2. Scopul și funcțiile pedepsei	229
§ 3. Felurile pedepselor.....	232
Secțiunea a II-a. Pedepsele principale aplicabile persoanei fizice	235
§ 1. Preliminarii privind pedepsele principale	235
§ 2. Regimul de executare a pedepselor principale privative de libertate.....	235

§ 3. Detențiunea pe viață	236
§ 4. Închisoarea.....	238
§ 5. Amenda.....	239
Secțiunea a III-a. Pedepsele complementare și pedepsele accesorii aplicabile persoanei fizice.....	247
§ 1. Aspecte generale privind pedepsele complementare	247
§ 2. Interzicerea exercitării unor drepturi	247
§ 3. Degradarea militară	257
§ 4. Publicarea hotărârii definitive de condamnare.....	259
§ 5. Pedepsa accesorie.....	259
Secțiunea a IV-a. Pedepsele aplicabile persoanei juridice	262
§ 1. Cadrul pedepselor aplicabile persoanei juridice	262
§ 2. Pedepsa amenzii aplicabilă persoanei juridice	262
§ 3. Pedepsele complementare aplicabile persoanei juridice în special	264
CAPITOLUL VI. MĂSURILE DE SIGURANȚĂ	268
Secțiunea I. Aspecte generale.....	268
§ 1. Noțiune și caracterizare	268
§ 2. Cadrul măsurilor de siguranță.....	270
Secțiunea a II-a. Măsurile de siguranță în special	270
§ 1. Obligarea la tratament medical	270
§ 2. Internarea medicală.....	272
§ 3. Interzicerea ocupării unei funcții sau a exercitării unei profesii	274
§ 4. Confiscarea specială	276
§ 5. Confiscarea extinsă.....	282
CAPITOLUL VII. FORMELE INFRACTIUNII	286
Secțiunea I. Considerații generale	286
§ 1. Desfășurarea activității infracționale	286
§ 2. Formele infracțiunii, după fazele de desfășurare a activității infracționale.....	288
Secțiunea a II-a. Actele preparatorii.....	289
§ 1. Noțiune și feluri	289
§ 2. Regimul actelor preparatorii	290
Secțiunea a III-a. Tentativa	291
§ 1. Aspecte generale.....	291
§ 2. Felurile tentativei	296

§ 3. Infracțiuni la care tentativa nu este posibilă.....	300
§ 4. Incriminarea și sancționarea tentativei.....	302
§ 5. Desistarea și împiedicarea producerii rezultatului	304
Secțiunea a IV-a. Infracțiunea consumată	307
§ 1. Noțiune și caracterizare	307
§ 2. Infracțiunea fapt epuizat	308
CAPITOLUL VIII. UNITATEA DE INFRACTIUNE	309
Secțiunea I. Considerații generale	309
§ 1. Noțiunea de „unitate de infracțiune”.....	309
§ 2. Felurile unității de infracțiune.....	309
Secțiunea a II-a. Unitatea naturală de infracțiune	310
§ 1. Infracțiunea simplă	305
§ 2. Infracțiunea continuă	307
§ 3. Infracțiunea deviată	309
Secțiunea a III-a. Unitatea legală de infracțiune	316
§ 1. Infracțiunea continuată	316
§ 2. Infracțiunea complexă.....	325
§ 3. Infracțiunea progresivă	330
§ 4. Infracțiunea de obicei	331
CAPITOLUL IX. PLURALITATEA DE INFRACTIUNI	333
Secțiunea I. Generalități privind pluralitatea de infracțiuni	333
§ 1. Conceptul și caracterizarea pluralității de infracțiuni	333
§ 2. Formele pluralității de infracțiuni	333
Secțiunea a II-a. Concursul de infracțiuni	334
§ 1. Noțiune și condiții.....	334
§ 2. Formele concursului de infracțiuni	336
§ 3. Tratatamentul penal al concursului de infracțiuni.....	339
§ 4. Contopirea pedepselor pentru infracțiuni concurente săvârșite de persoana fizică	346
§ 5. Pedepsa în cazul concursului de infracțiuni săvârșite de persoana juridică	350
Secțiunea a III-a. Recidiva	351
§ 1. Aspecte generale.....	351
§ 2. Modalitățile recidivei.....	352

§ 3. Recidiva postcondamnatorie în cazul persoanei fizice	356
§ 4. Recidiva postexecutorie în cazul persoanei fizice	363
§ 5. Tratamentul penal al recidivei în cazul persoanei fizice	367
Secțiunea a IV-a. Recidiva în cazul persoanei juridice	378
§ 1. Recidiva postcondamnatorie în cazul persoanei juridice	378
§ 2. Recidiva postexecutorie în cazul persoanei juridice	379
§ 3. Tratamentul penal al recidivei în cazul persoanei juridice.....	381
Secțiunea a V-a. Pluralitatea intermediară de infracțiuni.....	383
§ 1. Noțiuni, caracterizare și condiții de existență	383
§ 2. Tratamentul penal al pluralității intermediare de infracțiuni	385
CAPITOLUL X. PLURALITATEA DE INFRACTORI	393
Secțiunea I. Aspecte generale privind pluralitatea de infractori	393
§ 1. Noțiuni și caracterizare	393
§ 2. Formele pluralității de infractori	393
Secțiunea a II-a. Participația penală.....	396
§ 1. Aspecte generale privind participația penală	396
§ 2. Autorul și coautorul	400
§ 3. Instigatorul.....	403
§ 4. Complicele.....	407
§ 5. Participația improprie	411
§ 6. Tratamentul penal al participației	414

TITLUL III

RĂSPUNDEREA PENALĂ

CAPITOLUL I. RĂSPUNDEREA PENALĂ – INSTITUȚIE FUNDAMENTALĂ A DREPTULUI PENAL	420
Secțiunea I. Considerații generale	420
Secțiunea a II-a. Principiile răspunderii penale.....	421
§ 1. Noțiunea și cadrul principiilor răspunderii penale	421
§ 2. Principiile răspunderii penale în special	422
§ 3. Principiile răspunderii penale a persoanei juridice	424

CAPITOLUL II. CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ RĂSPUNDEREA PENALĂ	426
Secțiunea I. Aspecte generale	426
Secțiunea a II-a. Amnistia	427
§ 1. Noțiune. Caracterizare și feluri.....	427
§ 2. Efectele amnistiei.....	430
Secțiunea a III-a. Prescripția răspunderii penale	431
§ 1. Caracterizare și noțiune	431
§ 2. Termenele de prescripție a răspunderii penale.....	433
Secțiunea a IV-a. Lipsa plângerii prealabile	440
Secțiunea a V-a. Retragerea plângerii prealabile	444
Secțiunea a VI-a. Împăcarea	446
Secțiunea a VII-a. Medierea	451
CAPITOLUL III. RĂSPUNDEREA PENALĂ A MINORILOR	453
Secțiunea I. Aspecte generale privind sancționarea infractorilor minori	453
§ 1. Prevenirea și sancționarea infracțiunilor săvârșite de minori.....	453
§ 2. Noțiunea și caracterizarea măsurilor educative	454
§ 3. Cadrul măsurilor educative.....	455
Secțiunea a II-a. Măsurile educative neprivative de libertate	456
§ 1. Cadrul măsurilor educative neprivative de libertate	456
§ 2. Aspecte comune măsurilor educative neprivative de libertate.....	457
Secțiunea a III-a. Măsurile educative privative de libertate	459
§ 1. Cadrul măsurilor educative privative de libertate	459
§ 2. Internarea într-un centru educativ	459
§ 3. Internarea într-un centru de detenție.....	463
Secțiunea a IV-a. Dispoziții comune	469

TITLUL IV

APLICAREA PEDEPSELOR

CAPITOLUL I. INDIVIDUALIZAREA PEDEPSELOR.....	474
Secțiunea I. Aspecte generale	474
§ 1. Noțiune și cadru.....	474
§ 2. Forme și modalități de individualizare	475

Secțiunea a II-a. Individualizarea judiciară a pedepselor	476
§ 1. Noțiuni și criterii generale de individualizare	476
§ 2. Stări și circumstanțe în cadrul individualizării pedepsei.....	480
§ 3. Circumstanțe atenuante.....	483
§ 4. Circumstanțele agravante.....	490
§ 5. Concursul între cauzele de agravare și de atenuare a pedepsei.....	495
Secțiunea a III-a. Individualizarea judiciară a executării pedepselor	499
§ 1. Aspecte generale.....	499
§ 2. Renunțarea la aplicarea pedepsei	500
§ 3. Amânarea aplicării pedepsei.....	506
§ 4. Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere.....	515
§ 5. Liberarea condiționată în cazul pedepsei închisorii.....	526
§ 6. Liberarea condiționată în cazul detențiunii pe viață	538
§ 7. Calculul pedepselor	539
CAPITOLUL II. ÎNLĂTURAREA EXECUTĂRII PEDEPSEI	
ȘI A CONSECINȚELOR CONDAMNĂRII	542
Secțiunea I. Înlăturarea executării pedepsei	542
§ 1. Preliminarii despre cauzele care înlătură executarea pedepsei	542
§ 2. Grațierea	542
§ 3. Prescripția executării pedepsei.....	550
Secțiunea a II-a. Înlăturarea consecințelor condamnării prin reabilitare	556
§ 1. Aspecte generale privind reabilitarea.....	556
§ 2. Efectele reabilitării.....	556
§ 3. Trăsături caracteristice ale reabilitării.....	557
§ 4. Reabilitarea de drept.....	558
§ 5. Reabilitarea judecătorească.....	562

Titlul I

Aspecte generale

CAPITOLUL I

Noțiuni introductive

Secțiunea I

DREPTUL PENAL CA RAMURĂ DE DREPT

§ 1. Noțiunea dreptului penal

1. **Preliminarii.** Apărarea valorilor sociale esențiale împotriva faptelor periculoase pentru aceste valori, apărare de care depinde normala conviețuire în societate reprezintă și a reprezentat una din condițiile de existență a oricărei societăți din toate timpurile și peste tot în lume. Odată cu apariția statului funcția de apărare a valorilor sociale esențiale pe care se întemeiază (clădește) și evoluează societatea se realizează și cu ajutorul dreptului penal.

Prin prevederea și, totodată, interzicerea faptelor periculoase pentru valorile sociale ca și prin prevederea sancțiunilor aplicabile celor care săvârșesc astfel de fapte, dreptul penal contribuie la prevenirea săvârșirii acestor fapte și totodată la apărarea și la dezvoltarea acestor valori.

În sensul de mai sus, termenul *drept penal* este folosit pentru a denumi ramura de drept ca sistem al normelor juridice penale ce reglementează relațiile de apărare socială; dar același termen, *drept penal*, se folosește și pentru a denumi *știința dreptului penal* ca ansamblu de idei, teorii, concepții cu privire la dreptul penal¹.

Între cele două accepțiuni nu se poate pune semnul egalității, deși între ele există o legătură organică, obiectul științei dreptului penal fiind dreptul penal ca ramură de drept.

În literatura juridică de specialitate străină, dreptul penal mai este denumit și *drept criminal*², denumire ce derivă de la cuvântul latin *crimen* = *crimă*, adică fapta periculoasă interzisă – infracțiunea.

¹ A se vedea, pe larg, **Costică Bulai, Bogdan Nicolae Bulai**, *Manual de drept penal, Partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2007, p. 7.

² **Roger Merle, André Vitu**, *Traité de droit criminel*, Cujas, Paris, 1967.

În aceeași ordine de idei, denumirea „drept penal” derivă de la cuvântul latin *poena* = *pedeapsă*, deci de la sancțiunea aplicabilă pentru fapta interzisă.

Și într-un sens și în celălalt, denumirea s-ar referi doar la una dintre instituțiile fundamentale ale acestei ramuri de drept, respectiv la pedeapsă ori la faptă infracțională.

Având în vedere obiectul și scopul reglementării juridice de apărare a valorilor sociale, s-a propus și denumirea de *drept al apărării sociale*, denumire care nu a avut susținere în literatura de specialitate, fiindcă nu sugerează specificul dreptului penal ca ramură de drept.

Considerăm că denumirea de „drept penal”, impunându-se în timp, își păstrează actualitatea și vigoarea, ea însemnând, atât în sens juridic penal, cât și în sens obișnuit, același lucru, o ramură distinctă a dreptului care reglementează o activitate specifică – de apărare a valorilor sociale esențiale ale societății.

2. Definiția dreptului penal. În literatura de specialitate, dreptul penal a cunoscut și cunoaște o diversitate de definiții determinate de subiectivismul autorilor¹. În definirea dreptului penal trebuie reținute trăsăturile specifice ale acestei ramuri de drept cu privire la obiect, metoda specifică de reglementare, scopul acesteia, ca și modul specific de realizare a acestui scop.

Având în vedere elementele de mai sus, achiesăm la definirea dreptului penal ca: „*sistemul normelor juridice care reglementează relațiile de apărare socială prin interzicerea ca infracțiuni, sub sancțiuni specifice denumite pedepse, a faptelor periculoase pentru valorile sociale, în scopul apărării acestor valori, fie prin prevenirea infracțiunilor, fie prin aplicarea pedepselor celor care le săvârșesc*”².

Ca ramură de drept, dreptul penal nu reprezintă doar o sumă de norme juridice, ci un ansamblu de norme juridice structurat în sistem, după criteriile științifice în jurul unor norme cu caracter de principiu și pe instituțiile fundamentale ale dreptului penal – *infracțiunea, sancțiunile de drept penal și răspunderea penală*.

Fiind o ramură distinctă a dreptului, dreptul penal are un obiect propriu de reglementare, și anume o categorie aparte de relații sociale, relații create în jurul și datorită valorilor sociale esențiale de a căror apărare depinde existența și dezvoltarea societății.

Pentru o informare cât mai largă a cititorului, prezentăm unele definiții ale dreptului penal cunoscute în literatura juridică de specialitate mai veche și mai nouă. Vom reda, pentru început, câteva dintre definițiile date dreptului penal în literatura juridică mai veche.

¹ A se vedea, pe larg, și alte definiții în **Viorel Pașca**, *Drept penal. Partea generală*, ediția a III-a, actualizată cu modificările la zi ale Codului penal, Editura Universul Juridic, București, 2014, p. 14 și urm.

² **C. Bulai, B.N. Bulai**, *op. cit.*, p. 2.

În cursul de Drept penal din 1912, prof. Ioan Tanoviceanu, pe care îl putem socoti părintele dreptului penal român modern, definea dreptul penal ca „*acea ramură a dreptului public intern care se ocupă de infracțiuni și de pedepsele ce trebuiesc aplicate acelor care le comit*”¹. Interesante sunt și definițiile dreptului penal date de alți autori², pe care prof. Tanoviceanu le-a reținut în cursul de Drept penal din anul 1912.

În concepția autorilor de la noi din perioada interbelică, dreptul penal a fost definit diferit, astfel, marele penalist român prof. Vintilă Dongoroz aprecia că denumirea de „drept penal” este susceptibilă de a avea mai multe înțelesuri: drept penal pozitiv, obiectiv și subiectiv, cu definiții distincte³. **Dreptul penal pozitiv** ar fi „*totalitatea (ansamblul) normelor juridice care privesc reglementarea reacțiunii represive la un moment dat într-un grup social oarecare*” sau prin drept penal se înțelege „*toate rânduielile juridice care privesc faptele penale, sancțiunile penale și modul lor de aplicare și care se găsesc în vigoare (existente) în momentul actual în legislațiunea unui stat*”. **Dreptul penal obiectiv** este „*substanța juridică a regulilor de drept privitoare la reacția represivă, adică aceea ce decurge ca îndatoriri, restricționări și consecințe din normele care reglementează reacția represivă*”. **Dreptul penal subiectiv** este „*dreptul statului (societății) de a crea norme juridice sancționate cu pedepse (jus puendi)*”.

O definiție mai largă o întâlnim în monografia⁴ *Infracțiunea penală și culpabilitatea* a prof. N.T. Buzea, în care se arată că dreptul penal „*constă în acele legi de drept intern prin care popoarele, în virtutea suveranității și în*

¹ **I. Tanoviceanu**, *Curs de drept penal*, vol. I, Atelierele grafice SOCEC & Co. Societate anonimă, București, 1912, p. 3.

² Redăm câteva dintre aceste definiții: 1) **J. Ortolan**, pe care prof. Tanoviceanu îl consideră unul dintre fruntașii științei penale franceze, definea dreptul penal „*o concepțiune a rațiunii omenești, deduse din drepturile omului cu societatea, în care societatea are facultatea de a face să sufere omul un rău, din cauza violării de drept penal pe care el a comis-o*”; 2) **Immanuel Kant**, marele filozof german, preciza „*dreptul penal este dreptul suveranului de a înflige o suferință supusului pentru infracțiunea sa*”; 3) **A. von Feuerbach**, socotit la acea vreme de prof. Tanoviceanu cel mai mare penalist al Germaniei, considera că „*Dreptul penal este știința drepturilor pe care legile penale le dă statului contra supușilor care le violează*”; 4) **Fr. Carrara**, apreciat de către prof. Tanoviceanu drept *ilustru penalist italian*, iar de către S. Sighele (autor italian), *cel mai mare dintre penaliștii clasici*, definea dreptul penal: „*Știința penală e căutarea limitelor interne și externe între care numai statul poate apăra drepturile oamenilor cu luarea unui drept*”; 5) **J.J. Rousseau**: „*Dreptul penal e mai mult sancțiunea celorlalte legi decât o specie particulară de drept*”.

³ **Vintilă Dongoroz**, *Drept penal (reeditarea ediției din anul 1939)*, Asociația Română de Științe Penale și Editura Societății Tempus, București, 2000, p. 21 și urm.

⁴ Citată de **Florin Streteanu**, *Tratat de Drept penal. Partea generală*, vol. I, Editura C.H. Beck, București, 2008, p. 2.

numele interesului general, organizează, prin organele lor legal constituite, apărarea socială contra infractorilor, determinând în acest scop infracțiunile, sancțiunile corespunzătoare și condițiile în care urmează a fi aplicate”.

În lucrări mai noi, definiția dreptului penal continuă să fie diferită de la un autor la altul.

Prof. Ion Oancea considera că *„dreptul penal este o ramură a sistemului nostru de drept alcătuit dintr-o totalitate de norme juridice, edictate de stat, prin care se stabilesc faptele considerate infracțiuni, pedepsele și dreptul statului de a trage la răspundere penală persoanele care săvârșesc infracțiuni, în scopul apărării ordinii de drept”*¹.

Prof. Matei Basarab consideră că *„dreptul penal (legislația penală) ca ramură a sistemului de drept român este format din totalitatea normelor juridice prin care se prevede în ce condiții o faptă este infracțiune, felul acestor infracțiuni, sancțiunile ce se aplică în cazul comiterii lor, precum și răspunderea penală, în scopul apărării ordinii de drept din România împotriva asemenea fapte”*².

Prof. Maria Zolyneak și Maria Ioana Michinici consideră că *„dreptul penal ca ramură a sistemului de drept reprezintă un ansamblu de norme care reglementează relațiile sociale ce iau naștere în acțiunea de prevenire și combatere a infracționalității, norme care determină faptele ce constituie infracțiuni, sancțiunile corespunzătoare, precum și condițiile de aplicare și executare a acestora”*³.

Prof. Florin Streteanu consideră că dreptul penal poate fi definit ca *„un ansamblu de norme juridice de drept public prin care sunt reglementate faptele ce constituie infracțiuni, precum și condițiile și consecințele angajării răspunderii în cazul comiterii acestor fapte”*⁴.

Lista de autori și de definiții ale dreptului penal este departe de a fi încheiată, însă ne vom opri aici cu enumerarea, fiindu-ne imposibil să-i cităm pe toți autorii cu definițiile pe care le-au propus, crezând că am fost bine înțeleși. Este întemeiată în acest sens aprecierea prof. Viorel Pașca, potrivit căreia *„definițiile dreptului penal prezintă o mare diversitate determinată și de subiectivismul autorilor care le-au elaborat, astfel că a adăuga o altă definiție acestei diversități nu ar fi decât o muncă inutilă”*⁵.

¹ **Ion Oancea**, *Drept penal. Partea generală*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1971.

² **Matei Basarab**, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, ediția a III-a, Editura Lumina Lex, București, 2001, p. 5.

³ **Maria Zolyneak, Maria Ioana Michinici**, *Drept penal. Partea generală*, Editura Fundației „Chemarea”, Iași, 1999, p. 7.

⁴ **F. Streteanu**, *op. cit.*, p. 2 și urm.

⁵ **V. Pașca**, *op. cit.*, p. 13.

§ 2. Obiectul dreptului penal

3. Relațiile de apărare socială – obiect al dreptului penal. Obiectul dreptului penal îl constituie relațiile de apărare socială, relații ce se nasc între membrii societății pentru respectarea de către aceștia a unor valori cum sunt persoana cu drepturile și libertățile sale, liniștea și ordinea publică, însăși societatea în întregul ei.

Respectarea acestor îndatoriri ce privesc conduita socială a membrilor societății asigură normala desfășurare a vieții sociale.

După apariția statului și a dreptului, relațiile de apărare socială constituie obiect de reglementare pentru dreptul penal, care prin normele sale arată faptele periculoase pentru valorile sociale – infracțiunile – și sancțiunile penale aplicabile persoanelor care săvârșesc astfel de fapte.

4. Relațiile de represiune penală – obiect al dreptului penal. Dacă toți autorii de drept penal sunt de acord că relațiile de apărare socială formează obiectul dreptului penal, părerile diferă cu privire la întinderea acestor relații de apărare socială.

Într-o opinie, se susține că obiectul dreptului penal îl constituie relațiile sociale de represiune penală¹, relații ce se stabilesc după săvârșirea infracțiunii între stat și infractor, prin care statul are dreptul și obligația să tragă la răspundere penală pe infractor, iar infractorul are obligația să suporte pedeapsa.

Acestei opinii i se reproșează că restrânge sfera dreptului penal, că pune la îndoială caracterul său autonom, normativ, că reduce obiectul dreptului penal doar la relațiile de conflict, de represiune penală, relații ce se nasc cu ocazia săvârșirii de infracțiuni, și nu ține seama de rolul preventiv al dreptului penal, că realizarea normelor penale are loc prin respectarea de către marea majoritate a destinatarilor a obligațiilor instituite prin acestea.

Mai mult, deși se susține caracterul normativ al dreptului penal, prin acceptarea acestei opinii se sprijină teza caracterului pur sancționator al dreptului penal, caracterul complementar, subsidiar al acestuia în cadrul sistemului de drept – teză respinsă în doctrina penală încă de la apariția ei².

5. Relațiile de apărare socială – de conformare și de represiune – obiect al dreptului penal. O a doua opinie, care capătă tot mai mulți adepți și la care ne raliem, consideră că obiectul dreptului penal cuprinde relațiile de apărare socială, relații care se nasc nu din momentul săvârșirii faptei interzise, ci din momentul intrării în vigoare a legii penale.

Argumente în sprijinul acestei opinii se regăsesc în faptul că dreptul penal se realizează, în marea majoritate a cazurilor, prin respectarea de bunăvoie a normelor

¹ I. Oancea, *op. cit.*, pp. 15-16.

² A se vedea V. Dongoroz, *op. cit.*, p. 28.

sale, destinatarii legii penale își conformează conduita exigențelor normelor penale în cadrul unor relații sociale reglementate, și nu în afara acestora¹.

Lărgind astfel sfera relațiilor de apărare socială ca obiect al dreptului penal, se conferă acestuia rol preponderent preventiv în apărarea valorilor sociale esențiale ale societății.

Atunci când a fost nesocotită obligația instituită prin norma penală, relația socială, care până în acel moment a fost de conformare, se transformă în relație de conflict, de contradicție și pentru restabilirea ordinii de drept încălcată făptuitorul este obligat să suporte sancțiunea prevăzută de norma penală pe care a nesocotit-o.

Așadar, în cea de a doua opinie, obiectul dreptului penal are o sferă mai întinsă, cuprinzând nu numai relațiile de conflict, ci și pe cele de cooperare, de conformare, stabilite prin normele penale.

§ 3. Necesitatea dreptului penal

6. Argumente. Necesitatea dreptului penal nu poate fi pusă la îndoială, ea fiind determinată de: a) *necesitatea apărării valorilor sociale*; b) *existența fenomenului infracțional și necesitatea combaterii lui*; c) *necesitatea reglementării juridice a acțiunii de apărare a valorilor sociale*².

7. Necesitatea apărării valorilor sociale. Într-adevăr, nu este posibilă existența societății fără protejarea (apărarea) sistemului de valori pe care societatea se întemeiază, și anume: persoana umană cu drepturile și libertățile ei; statul român, suveranitatea, independența, unitatea și indivizibilitatea lui, proprietatea, indiferent de forma pe care o are dreptul de proprietate, ordinea și liniștea publică, ordinea de drept.

8. Existența fenomenului infracțional. Existența fenomenului infracțional este evidențiat de statistica penală.

Noțiunea de *criminalitate* desemnează la modul general ansamblul faptelor penale comise într-un spațiu și într-o perioadă determinate³.

Criminalitatea este studiată de criminologie prin metode statistice și alte metode specifice științelor socio-umaniste.

În studierea criminalității se face distincția între:

a) *Criminalitatea zisă legală*, ce cuprinde totalitatea infracțiunilor pentru care s-au aplicat sancțiuni penale de către instanțele judecătorești.

b) *Criminalitatea zisă aparentă sau relevantă*, ce cuprinde totalitatea infracțiunilor de care organele de poliție și judiciare au luat cunoștință.

¹ A se vedea și **Nicolae Popa**, *Teoria generală a dreptului*, Editura All Beck, București, 2002, p. 251.

² **C. Bulai, B.N. Bulai**, *op. cit.*, p. 11 și urm.

³ **Valerian Cioclei**, *Manual de criminologie*, Editura All Beck, București, 1998, p. 16.

c) *Criminalitatea zisă reală*, ce cuprinde totalitatea infracțiunilor care s-au săvârșit în realitatea socială, inclusiv cele necunoscute organelor de stat specializate.

9. Necesitatea reglementării juridice a apărării sociale. Acest argument care se invocă în literatura de specialitate în legătură cu necesitatea dreptului penal privește nevoia reglementării acțiunii de apărare a valorilor sociale, necesitate condiționată, pe de o parte, de interesul societății pentru a asigura o ocrotire efectivă a sistemului său de valori, prin prevederea faptelor periculoase și a sancțiunilor necesare pentru prevenirea și combaterea acestora, iar, pe de altă parte, același interes al societății ca apărarea socială să se realizeze în conformitate cu voința sa și cu respectarea riguroasă a drepturilor celui suspectat de săvârșirea unei infracțiuni – apărarea acestuia împotriva acțiunii arbitrare a organelor de stat ce participă la realizarea funcției de apărare socială.

§ 4. Relațiile de apărare socială din perspectivă istorică

10. Apărarea socială în perioada prestatală. Relațiile de apărare socială au apărut odată cu societatea și au cunoscut, se presupune, atât forma relațiilor de cooperare (normală conviețuire), cât și forma relațiilor de conflict¹.

Faptele îndreptate împotriva valorilor sociale atrăgeau reacția din partea persoanei vătămate, reacție care îmbrăca forma *răzbunării*.

La originile societății primitive, răzbunarea putea fi individuală sau colectivă (de grup) și era *nelimitată*.

Răzbunarea nelimitată conducea implacabil la repetarea conflictelor, la slăbirea grupului prin distrugerea fizică a membrilor acestuia și de aceea se impunea limitarea acesteia.

Răzbunarea limitată – desemna limitarea reacțiunii la răul produs – *regula talionului*, exprimată prin formula „*ochi pentru ochi, dinte pentru dinte*”, presupunea că riposta trebuia să fie proporțională cu intensitatea agresiunii.

Deși, aparent, satisfăcea nevoia de apărare socială, prin aceasta era compromisă ideea de justiție, fiindcă importanța valorilor sociale vătămate atât prin faptă, cât și prin reacția de răzbunare nu aveau aceeași însemnătate pentru titularii lor și ducea totdeauna la o dublă pierdere pentru societate.

Regula talionului a fost înlocuită cu *compoziția*, ce presupunea înțelegerea intervenită între părțile în conflict, în baza căreia victima primea o indemnizație pentru răul suferit.

Compoziția la început a fost facultativă, apoi a devenit obligatorie, iar după apariția statului, indemnizația revenea acestuia.

¹ V. Dongoroz, *op. cit.*, p. 39.

11. Apărarea socială după apariția statului și dreptului. Apărarea valorilor sociale împotriva faptelor periculoase a devenit o funcție importantă a statului.

Exercitarea acestei funcții se realizează prin dreptul penal.

Faptele prin care indivizi izolați puneau în primejdie ori produceau vătămări valorilor sociale au devenit infracțiuni, iar reacția împotriva făptuitorilor a fost etatizată – devenind o funcție importantă a statului.

Dezvoltarea dreptului penal de-a lungul timpului a reflectat evoluția sistemelor de politică penală și gândirii juridice din perioadele istorice care s-au succedat.

§ 5. Caracterele dreptului penal

12. Enumerare. Caracterele dreptului penal sau trăsăturile caracteristice ale acestei ramuri de drept se desprind din specificul relațiilor de apărare socială care îi revin spre reglementare.

Deși nu există unanimitate în literatura juridică de specialitate, apreciem ca trăsături caracteristice ale dreptului penal: *autonomia, unitatea și caracterul de drept public*¹.

Alți autori² adaugă la caracterele de drept public și autonom, caracterele *subsidiar și selectiv*.

13. Caracterul autonom al dreptului penal. Autonomia unei ramuri de drept se justifică printr-un obiect propriu de reglementare și a celorlalte criterii complementare³. În cazul dreptului penal, obiectul de reglementare îl formează relațiile de apărare socială specifice acestei ramuri de drept.

Caracterul autonom al dreptului penal este constant evidențiat în literatura juridică de specialitate și pentru a sublinia netemeinicia tezei caracterului pur sancționator al dreptului penal, susținut în literatura juridică mai veche, potrivit cu care dreptul penal nu ar reglementa relații sociale proprii, ci doar relații de sancționare, ar avea, cu alte cuvinte, un caracter subsidiar, auxiliar, complementar altor ramuri de drept⁴. Potrivit acestei concepții, relațiile sociale ar fi reglementate de alte ramuri de drept și dreptul penal ar trimite un plus de

¹ C. Bulai, B.N. Bulai, *op. cit.*, pp. 17-21.

² A se vedea Florin Streteanu, Daniel Nițu, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Editura Universul Juridic, București, 2014, p. 13.

³ Nicolae Popa, *Teoria generală a dreptului*, Editura Actami, București, 1996, p. 243.

⁴ A se vedea I. Oancea, *op. cit.*, p. 19 și urm.

sanctiune atunci când sanctiunea din norma extrapenală încălcată nu ar fi îndestulătoare pentru restabilirea ordinii de drept încălcate¹.

Această teză a caracterului pur sancționator al dreptului penal a fost criticată în literatura juridică de specialitate² încă de la formularea ei.

Caracterul autonom al dreptului penal se reflectă în relațiile proprii de reglementare, relațiile de apărare socială, relații ce nu fac obiectul altei reglementări.

Caracterul autonom al dreptului penal se poate demonstra și în cadrul opiniei care susține caracterul subsidiar al dreptului penal și care invocă drept argumente printre altele că viața socială ar fi reglementată mai întâi de celelalte ramuri de drept, iar dreptul penal ar interveni doar pentru sancționarea faptelor periculoase din acele domenii reglementate, arătând că există domenii ale vieții sociale unde numai dreptul penal ocrotește valori sociale ce nu sunt ocrotite de nicio altă ramură de drept, de ex.: ocrotește sentimentul de milă prin incriminarea faptei de *lăsare fără ajutor a unei persoane aflate în dificultate* prin prevederea, în dispozițiile art. 203 C.p., a obligației „de a da ajutorul necesar sau de a anunța de îndată autoritățile de către cel care a găsit o persoană a cărei viață, integritate corporală sau sănătate este în pericol și nu are putința de a se salva”; ocrotește, prin dispozițiile art. 383 C.p., respectul cuvenit morților prin incriminarea faptei de *profanare de cadavre sau morminte*; instituie obligația persoanei, prin dispozițiile art. 266 C.p., care, luând cunoștință de comiterea unei fapte prevăzute de legea penală contra vieții sau care a avut ca urmare moartea unei persoane, de a înștiința de îndată autoritățile pentru ca justiția să poată fi îndeplinită efectiv și prompt, valori sociale ocrotite de la început prin normele dreptului și care nu au format obiect de reglementare al altor ramuri de drept³.

Am subliniat acest aspect pentru a evidenția încă o dată caracterul autonom al dreptului penal și netemeinicia susținerilor caracterului pur sancționator, auxiliar al dreptului penal. Pentru că dacă este adevărat că raporturile patrimoniale sunt reglementate de dreptul civil, raporturile de muncă de dreptul muncii, raporturile de familie de dreptul familiei și tot așa cu celelalte ramuri de drept, iar pentru încălcările grave din aceste ramuri de drept sunt prevăzute în dreptul penal norme de sancționare, cu aceasta dreptul penal nu devine auxiliar, subsidiar, complementar acestor ramuri de drept, deoarece faptele grave, încălcările grave din aceste domenii nu sunt prevăzute în normele de drept civil, de dreptul muncii, de dreptul familiei etc., ci *tot în dreptul penal*, care, prin prevederea acestora în normele sale, contribuie la prevenirea lor, iar în caz de încălcare, la restabilirea ordinii încălcate prin aplicarea de sancțiuni specifice.

¹ **Robert Vouin et Jacques Leauté**, *Droit penal general et criminologie*, Presses Universitaires de France (P.U.F.), Paris, 1956, p. 87 și urm.

² **V. Dongoroz**, *op. cit.*, p. 35.

³ *Ibidem*.

Se realizează astfel funcția normativă, preventivă, reglatoare a dreptului penal, se evidențiază caracterul autonom al acestuia.

În toate aceste sublinieri nu se revendică o poziție dominantă a dreptului penal față de alte ramuri de drept ci se susține caracterul autonom al acestuia în cadrul sistemului de drept cu legături strânse cu alte ramuri de drept, legături care de altfel se pot identifica și între toate ramurile de drept ale sistemului nostru.

14. Caracterul unitar al dreptului penal. Unitatea dreptului penal este pusă în evidență de unitatea principiilor care străbat legislația penală cu privire la infracțiune, răspunderea penală, sancțiuni.

Caracterul unitar al dreptului penal român se desprinde și din dispozițiile art. 236 din Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Codului penal¹, care prevăd că: „*Dispozițiile părții generale a Codului penal, precum și dispozițiile generale ale prezentei legi se aplică și faptelor sancționate penal prin legi speciale, în afară de cazul în care legea dispune altfel*”.

Caracterul unitar al dreptului penal, unanim admis în doctrina penală română actuală, nu este infirmat de împrejurarea că normele penale se găsesc grupate în partea generală, în partea specială a Codului penal ori în legi speciale sau în legi nepenale cu dispozițiuni penale, deoarece principiile fundamentale ale dreptului penal se găsesc în cadrul fiecărei reglementări penale.

Unitatea dreptului penal nu este afectată, chiar dacă unele norme penale au un caracter aparte, cum sunt normele penale ce privesc aplicarea legii penale române infracțiunilor săvârșite în străinătate ori care asigură asistența juridică internațională în materie penală².

15. Caracterul de drept public. Prin reglementările sale, dreptul penal aparține dreptului public, pentru că întotdeauna și pretutindeni în apărarea valorilor sociale a fost interesată societatea, statul ca reprezentant al acesteia.

În toate raporturile juridice de drept penal se găsește întotdeauna statul ca subiect dominant³ care pretinde o anumită conduită de la destinatarii legii penale, iar în caz de încălcare a normelor penale, tot statul prin organele sale specializate asigură restabilirea ordinii încălcate, exercitând tragerea la răspundere penală, în majoritatea cazurilor, *din oficiu*, a celor vinovați de săvârșirea unor infracțiuni.

¹ Publicată în M. Of. nr. 757 din 12 noiembrie 2012.

² Cu privire la existența unui drept penal internațional ori a unui drept internațional penal, a se vedea **Grigore Geamănu**, *Drept internațional penal și infracțiunile internaționale*, Editura Academiei R.S.R., București, 1975, p. 19 și urm.

³ **Nicolae Volonciu**, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, vol. I, ediția a II-a, revizuită și adăugită, Editura Paideia, București, 1996, p. 18 și urm.; **Ion Neagu**, **Mircea Damaschin**, *Tratat de procedură penală. Partea generală (în lumina noului Cod de procedură penală)*, Editura Universul Juridic, București, 2014, p. 31.

În doctrina penală străină a fost exprimată opinia conform căreia dreptul penal ar aparține nu numai dreptului public, ci și dreptului privat, având astfel o poziție „*sui-generis*”¹.

§ 6. Scopul dreptului penal

16. Apărarea valorilor sociale – scop al dreptului penal. Dreptul penal are ca scop apărarea împotriva infracțiunilor, a valorilor sociale esențiale ale societății. Deși nu mai este expres prevăzut în Codul penal actual², scopul dreptului penal se degajă din întreaga reglementare a relațiilor de apărare socială, din prevederile părții speciale a Codului penal, ca și din legile penale speciale care interzic sau ordonă anumite acțiuni sau inacțiuni îndreptate împotriva unor valori, pentru apărarea acestor valori și pentru a asigura normala conviețuire în societate.

Scopul dreptului penal este pus în evidență de politica penală cu care acesta se află într-o legătură indisolubilă, dreptul penal fiind principalul instrument de realizare a politicii penale.

§ 7. Politica penală

17. Noțiune și caracterizare. În literatura de specialitate, politica penală este definită ca: „*ansamblul de procedee susceptibile să fie propuse legiuitorului sau care sunt efectiv folosite de acesta la un moment dat într-o țară determinată, pentru combaterea criminalității*”³ sau „*politica penală este în egală măsură o știință și o artă, ce constă în a descoperi și organiza în mod rațional cele mai bune soluții posibile pentru diferitele probleme de fond și de formă pe care le ridică fenomenul criminalității*”⁴.

Din definițiile prezentate se desprinde concluzia că politica penală este o parte a politicii generale a statului și se referă la măsurile și mijloacele ce trebuie adoptate și aplicate pentru prevenirea și combaterea fenomenului infracțional într-o anumită țară și într-o perioadă determinată.

Trebuie subliniată ideea că mijloacele și măsurile propuse de știința politicii penale pentru prevenirea și combaterea criminalității dobândesc eficiență

¹ A se vedea, pe larg, **F. Streteanu, D. Nițu**, *op. cit.*, vol. I, p. 14 și urm.

² În Codul penal anterior (C.p. 1969), scopul era expres prevăzut în dispozițiile art. 1: „Legea penală apără, împotriva infracțiunilor, România, suveranitatea, independența, unitatea și indivizibilitatea statului, persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, precum și întreaga ordine de drept”.

³ **Anselm Feuerbach**, *Lebruch*, 1803, citat de **C. Bulai, B.N. Bulai**, *op. cit.*, p. 22.

⁴ **R. Merle, A. Vitu**, *Traité de droit criminel*, Cujas, Paris, 1973, p. 96.